SLIČNOST EKONOMSKOG RAZVOJA TURSKE I JUGOSLAVIJE IZMEĐU DVA SVETSKA RATA: UPOREDNA ANALIZA MAKROEKONOMSKIH INDIKATORA

Goran V. Nikolić

Institut za evropske studije
Beograd, Srbija
goranvnikolic@gmail.com

Sladana Zdravković

Institut za evropske studije
Beograd, Srbija
sladjanaz189@gmail.com

Rad je napisan u okviru projektnog zadatka «Ekonomski aspekti jugoslovensko-turske bilateralne međudržavne saradnje u međuratnom periodu (1918-41)», koji je odobren 21. 1. 2021. (20/1) i koji zajedno sprovode viši naučni saradnik Goran Nikolić i istraživač saradnik Sladana Zdravković, oboje sa Instituta za evropske studije.

Apstrakt: U međuratnom razdoblju Turska i Jugoslavija, i pored mnogih različitosti, imaju približno slične ekonomske performanse, posebno tokom 1930-ih kada su njihovi prosečni BDP po kupovnoj moći per capita približni, što implicitno ukazuje na sličan nivo životnog standarda. I Turska i Jugoslavija su u posmatranom razdoblju ostale pretežno agrarne privrede, kako u pogledu udela zaposlenih po delatnostima ili pak strukture BDP-a. S tim povezane su i slične ekonomske politike koje su dve zemlje sprovodile u međuratnom razdoblju, pre svega izražen protekcionizam, odnosno substitucija uvoza, ali i relativno restriktivna monetarna i fiskalna politika, što je bilo u skladu sa dominirajućim ekonomskim praksama zapadnih država u tom periodu. Obe zemlje su tokom 1930-ih intenzivirale napore ka industrijalizaciji. Ipak, industrijski rast 1930-ih, posebno izražen u Turskoj, nije rezultirao značajnijim strukturnim promenama dve privrede, koje su po nivou razvijenosti ostale pri evropskom dnu.

Ključne reči: privredna razvijenost, međuratni period, Jugoslavija, Turska, industrija, struktura.

THE SIMILARITY OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF TURKEY AND YUGOSLAVIA IN THE INTERWAR PERIOD: COMPARATIVE ANALYSIS OF MACROECONOMIC INDICATORS

Abstract: In the interwar period, Turkey and Yugoslavia, despite many differences, have approximately similar economic performance, especially during the 1930s when the average GDP per capita at purchasing power parity for the two countries was almost the same, implicitly indicating a similar living standard. Both Turkey and Yugoslavia remained predominantly agrarian economies in the observed period, both in terms of the share of employees by sectors or the GDP structure. The two countries pursued a protectionist policy during the 1930s, which, in addition to imports substitution, also meant intensifying industrialization. However, the industrial growth of the 1930s, especially strong in Turkey, did not result in significant structural changes in the two economies, which remained at the European bottom in terms of development.

Keywords: economic development, the inter-war period, Yugoslavia, Turkey, industry, structure.

JEL codes: E6

UVOD: GLOBALNI EKONOMSKI TRENDovi U MEĐURATNOM PERIODU

Od 1920. do 1940. prosečni rast bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) na globalnom nivou, koji smo izračunali na osnovu Medisonove baze podataka [1] bio je skromnih 2,4%, dok je u per capita izrazu svetski BDP rastao 1,7%. Zemlje zapadne Evrope imale su prosečno povećanje BDP-a od tek dva i po posto (odnosno 1,9% po stanovniku), dok je istok Starog kontinenta stajao bolje sa prosečnim rastom od 5,6% (4,6% u per capita izrazu). Međutim, ako bi se npr. kao bazna uzela neka od godina pred početak Prvog svetskog rata, stope rasta bile bi znatno niže, posebno za Istočnu Evropu, koja je beležila prosečni rast od samo 1,1% per capita od 1910. do 1940, identično kao zapadne Evropa za te tri decenije. Generalno, međuratni period karakteriše odstupanje (nadole) od evropskih trendova privrednog rasta, kao i rasta raspoloživog dohotka [15, str. 25-27].

Ogromni direktni i indirektni troškovi Prvog svetskog rata ogledali su se u posleratnom rastu nezaposlenosti, padu trgovinske razmene, te tokom rata nastalim ogromnim javnim dugom čije je serviranje opterećivalo budžete. Sve to je znatno smanjilo nivo realnog BDP-a tokom 1920-ih. Na osnovu proračuna Crafts-a [3] gubitak BDP-a tokom ovog perioda približno je dvostruko veći od ukupnih troškova rata za Britaniju, iako je ta zemlja potrošila preko 25% BDP-a na ratne napore između 1915. i 1918. Posledično, dok je pred rat BDP per capita SAD bio za 7,8% viši od onog u Britaniji, do 1929. razlika je narasla na 25,3%, što je, pored ostalog, posledica značajno bržeg rasta produktivnosti rada u sve tri glavne komponente BDP-a SAD: agraru, uslugama i posebno industriji.

Tokom međuratnog perioda autonomnost ekonomskih politika država srednje, istočne i jugoistočne Evrope, uključujući Jugoslaviju i Tursku, bila je ozbiljno ograničena. Privredna politika ovih zemalja pored agrarnih reformi, bila je fokusirana na akumulaciju, inače oskudnog, kapitala, te na potragu za stranim tržištima i podsticanje industrijalizacije, koja je sporo napredovala sve do sredine 1930-ih, kada se stvari popravljaju. Može se tvrditi da su delimično uspesi koji su bili postignuti tridesetih godina bili su povezani sa politikom substitucije uvoza. Za pojačanu industrijalizaciju nije bilo dovoljno domaćeg ili pak inostranog kapitala, što je pokušano da se nadomesti preferencijalnim tretmanom za industrijske delatnosti kroz budžete i stimulativno zakonodavni tretman. Naime, industrijska preduzeća favorizovana su preko bescarinskog uvoza mašina i sirovina, poreskih olakšica, bescarinskog korišćenja državnog zemljišta za fabričke zgrade, dugoročnih poreskih oslobođenja i visokih carinskih ograničenja za proizvodnju robe koja nije bila proizvedena u zemlji. Države su sve više morale da igraju ulogu preduzetnika, investitora i kupca, jer su domaće preduzetničke klase bile slabe. Dodatno, izvozne mogućnosti bile su ograničene, naročito tokom i posle krize 1930-ih [17, str. 5-15, 20-21].

Zahvaljujući i dinamiziranju bilateralne trgovine sa Nemačkom od početka 1930-ih, došlo je do značajnog poboljšanja u poljoprivrednoj proizvodnji. S druge strane, sve intenzivnija razmena sa Nemačkom nije pomogla industrijalizaciji Turske i Jugoslavije niti je znatnije ubrzala njihov ekonomski rast. Suprotno, što je udeo Nemačke u spoljnoj trgovini ove dve, ali i ostalih zemalja Balkana, odnosno istočne Evrope rastao, to je industrijalizacija regiona bila više ugrožena zbog "navale" konkurentnih nemačkih industrijskih proizvoda. Situacija je bila otežana i nespremnošću ovih zemalja da devalviraju svoje valute, jer bi se teret duga nepodnošljivo povećao [17, 5-15].

KARAKTERISTIKE EKONOMSKOG RAZVOJA TURSKE TOKOM MEĐURATNOM PERIODA

Dominatno agrarom generisan spor ekonomski rast Turske sve do početka 1920-ih (koji je bio ispod 1% prosečno godišnje), onemogućavao je smanjivanje zaostajanja u odnosu na tada razvijene zemlje. Situacija je čak postajala gora u područjima koja su obuhvatala današnju Tursku, te je BDP po glavi stanovnika (po kupovnoj moći) opao sa oko 41% 1870. na 29% 1913. BDP-a per capita u zemljama zapadne Evrope i SAD. Posle drastičnih ekonomskih posledica rata, oporavak nastupa od 1923, da bi se ubrzao od 1929. (te godine BDP po stanovniku po kupovnoj moći iznosio je 16% proseka zapadne Evrope i SAD), a posebno tokom druge polovine 1930-ih [14].

Tokom 1920-ih manje od četvrtine stanovništva Turske živelo je u urbanim centrima (sa više od 5000 stanovnika), kada počinje prvo spora, a zatim ubrzana urbanizacija. Ona je bila praćena velikim pomacima unutar radne snage, čiji je udeo u industriji porastao sa oko 9% na 23% od ukupne zaposlenosti, dok je udeo zaposlenih u uslužnom sektoru takođe ostvario snažno povećanje. Tek krajem 1920-ih, BDP po stanovniku dostigao je nivo od pre Prvog svetskog rata.

Turska je beležila prosečnu stopu privrednog rasta od 7% 1923-1939, ali je metodološki ispravnije koristiti period od 1913. da bi se izbegla veštački niska baza nakon dugogodišnjih ratova koji su dramatično spustili nivo privredne aktivnosti. Prosečan rast BDP 1913-1939. bio je 2,4% [10]. Inače, rast je bio vrlo neujednačen što se može videti na Slici 1.

Slika 1. Rast BDP Turske 1924-1945.

Napomena: Crvena linija označava prosečnu stopu rasta u celom posmatranom periodu.
Izvor: [5].

Zahvaljujući snažnom demografskom oporavku, poljoprivreda - najveći sektor ekonomije, koji je činio blizu polovine BDP-a, poslovala je prilično dobro tokom 1930-ih. Naime, uprkos nepovoljnim kretanjima cena, poljoprivredna proizvodnja povećala se za 50-70% tokom 1930-ih, pre svega usled demografskog oporavka na selu. Ovome je doprinelo i ukidanje dobrog dela poreza što je, na dug rok, pomoglo konsolidaciji malog seljačkog imetka, na taj način podržavajući rast ekonomske aktivnosti u gradovima.

Tabela 1. Indikatori razvijenosti Turske 1913, 1923. i 1950. (u %)

	1913.	1923.	1950.
Procent urbane populacije u ukupnoj	28	24	25
Udeo zaposlenih u agraru u ukupnoj zaposlenosti	80	85	84
Udeo agrara u BDP	55	42	54
Udeo industrije u BDP	13	11	13
BDP p/c kao % BPD zapadne Evrope i SAD	29	16	24
Očekivano trajanja prosečnog životnog veka	30	/	47
Stopa pismenosti starijih od 15 g.	10	/	32

Izvor: [13, str. 23].

Glavni mehanizam efektiviranja Velike depresije na tursku ekonomiju bio je nagli pad cena poljoprivrednih proizvoda. Naglo smanjenje cena vodećih useva, poput pšenice i ostalih žitarica, duvana, suvog grožđa, lešnika i pamuka, u proseku je iznosilo više od 50% od 1928-29. do 1932-33, mnogo više od pada cena nepoljoprivrednih dobara i usluga. Već 1929, pre početka krize, vlada je počela da se kreće ka protekcionizmu i većoj kontroli spoljne trgovine i deviznog poslovanja, te se do druge polovine 1930-ih više od 80% spoljnotrgovinske razmene odvijalo po sistemu kliringa i recipročnih kvota. Već 1930. vlada počinje da primenjuje strategiju etatizma, koja je državu promovisala kao vodećeg proizvođača i investitora u gradskim centrima. Do kraja decenije, državna preduzeća su se pojavila kao važni, pa čak i vodeći proizvođači u brojnim ključnim sektorima. Skoro polovina svih fiksnih investicija javnog sektora tokom ove decenije otišla je u izgradnju železnica i druge oblike prevoza. Ipak, u 1938. državna preduzeća su bila zaslužna za samo 1% ukupne zaposlenosti u zemlji, a otprilike tri četvrtine svih zaposlenih u industriji radilo je malim privatnim preduzećima.

Jedan od važnih izvora povećanja ekonomske aktivnosti nakon 1929. bile su usvojene protekcionističke mere, ali dometi pojačanog državnog intervencionizma ostaju kontroverzni. Vlada je povećala carine, uvela kvote i strogu deviznu kontrolu, a sve to je naglo smanjilo obim uvoza sa 15,4% BDP-a u 1928-29. na 6,8% BDP-a 1938-39. Na taj način otežan uvoz stvorio je atraktivne uslove za domaće proizvođače, uglavnom mala i srednja privatna preduzeća. Interesantno je da etatizam nije doveo do velikih promena u fiskalnoj i monetarnoj politici, kao što bi se moglo očekivati. Budžeti su ostali uravnoteženi, kurs lire se posle snažne apresijacije stabilizovao tokom 1930-ih, što svakako nije bilo podsticajno za izvoz, iako se on nakon dramatičnog pada tokom prve polovine tridesetih dobrim delom oporavio, što se može videti na Slici 2. [8, str. 26]. Najvažniji razlog za izbor relativno restriktivne

monetarne i fiskalne politike bilo je gorko osmansko iskustvo sa velikim spoljnim dugom i inflacijom tokom Prvog svetskog rata [13, str. 10-13].

Slika 2. Tendencije turskog izvoza i uvoza u međuratnom periodu u stalnim (konstantnim) cenama (iznosi su u stalnim turskim lirama iz 1938.)

Izvor: [8, str. 26].

Promene u očekivanom životnom veku pri rođenju pružaju dramatičnu primer promena u Turskoj dvadesetog veka. Tokom 1930-ih ta brojka je bila 30 godina, da bi porasla na 47 godina do 1950. Pretpostavlja se da stopa pismenosti nije prelazila 10% tokom 1920-ih, a već 1935. ona je za osobe starije od 15 godina bila je 19%, a 1950. 28%. Od 1913. nivoi i poboljšanja očekivanog trajanja života u Turskoj su uporedivi sa onima u drugim zemljama u razvoju sa sličnim nivoima prihoda [13, str. 4-5].

JUGOSLOVENSKI RAZVOJ U MEĐURATNOM RAZDOBLJU

U skladu sa već navedenim najnovijim podacima Medisona [1], rast BDP-a Jugoslavije 1923-39. bio je 3,1%, odnosno 1,8% ako se posmatra razdoblju između 1913. i 1939. Podaci Stajića [16, str. 5], koji je merio nešto užii indikator privredne aktivnosti, društveni proizvod, ukazuju na nešto sporiji rast (2,4%), što je bilo u skladu sa tadašnjim evropskim prosekom i sa stopom rasta zemalja u okruženju. Ovakve stope rasta su značile da se nezavidna pozicija Jugoslavije, čiji su sastavni delovi pre Velikog rata bili među najnerazvijenijim područjima Evrope, nije promenila. To znači da se relativno nizak BDP po glavi stanovnika zadržao u celom međuratnom periodu, te da je Jugoslavija bila zemlja sa veoma niskim standardom života u evropskim okvirima, zajedno sa ostalim državama Balkana (slična ili nešto nepovoljnija situacija je na samom istoku Evrope, čije zemlje su tada bile sastavni deo Sovjetskog Saveza).

Ovu ocenu o relativnom položaju Kraljevine Jugoslavije mogu upotpuniti i podaci o prosečnom trajanju života ili pak o broju tada savremenih tehničkih dostignuća koji takođe govore o zaostajanju jugoslovenske države [11]. Očekivano trajanje života u balkanskim zemljama 1937. (Jugoslavija, Bugarska i Rumunija) bilo je na istom nivou

(54 godine), što je znatno manje od srednjoevropskog i zapadnoevropskog proseka (prosek za Čehoslovačku bio je 61, a za zapadnu Evropu 63 godine) [9].

I sama struktura nacionalnog dohotka ukazuje na slabe ekonomske performanse međuratne Jugoslavije. Kroz praktično ceo posmatrani period beleži se veliko i relativno stabilno učešće poljoprivrede u ukupnoj ekonomskoj aktivnosti (oko 46% u proseku), uz spor udela industrije sa rudarstvom, što je posledica bržeg rasta industrijske proizvodnje od dodate vrednosti u agraru u observiranom periodu (ovde treba napomenuti da Stajićev obračun isključuje deo usluga iz privredne aktivnosti, što je bila praksa u socijalističkim zemljama, te bi stvarni udeli primarnih i sekundarnih delatnosti mereni današnom aparaturom, tj. BDP-om, bili nešto niži). Npr. od 1923. do 1939. rast industrijske proizvodnje kumulativno je iznosio 83,2% a poljoprivredne 45,3% [16]. Imajući u vidu visok udeo agrara u BDP-u, te sporo rastuću i relativno nisku produktivnost rada u toj delatnosti, jasno je da dominantan deo populacije morao biti uposlenih u poljoprivredi, čak tri četvrtine.

Tabela 2. Promena strukture nacionalnog dohotka Jugoslavije 1923-1939.

	1923-29.	1930-34.	1935-39.
Udeo agrara u BDP	44,8	46,8	47,3
Udeo industrije i rudarstva u BDP	17,8	18,2	19,6

Izvor: [16, str. 19].

Jugoslavija je, dakle, bila pretežno agrarna zemlja sa slabo razvijenom industrijom i sa tempom privrednog razvoja koji je bio na nivou proseka Evrope, što joj nije omogućavalo da smanji jaz u nivou razvoja u odnosu na industrijalizovane zemlje. Glavni otežavajući faktori za intenzivniji privredni razvoj bili su, pored oskudice kapitala, i nedostatak stručne radne snage te brz porast stanovništva. I pored pomaka koji su ostvareni u industriji i rudarstvu, Jugoslavija je ipak zadržala karakteristike industrijski nerazvijene odnosno agrarno-ekstraktivne zemlje [11].

KONVERGENCIJA EKONOMSKE AKTIVNOSTI IZMEĐU DVE ZEMLJE

U međuratnom razdoblju Turska i Jugoslavija, i pored svih različitosti imaju približno slične ekonomske performanse. Deo objašnjenja za to leži i u ideološkom opredeljenju, kako kreatora ekonomske politike tako i stručne akademske (ekonomske) javnosti u obe zemlje, koji su kapitalizam (sa "slobodnim" tržištem) smatrali kao najadekvatniji ili jedini mogući sistem organizovanja privrede, a u širem smislu i socijalnih odnosa. Kako ukazuju Kalač i Mikić [7, str. 12], skoro svi radovi teoretičara ekonomije u Kraljevini Jugoslaviji bili su posvećeni razvoju doktrinarnih teorija vezanih za kapitalizam i za kapitalističke proizvodne odnose, naravno po ugledu na njihove kolege na Zapadu. S tim povezane su i slične ekonomske politike koje su dve zemlje sprovodile u međuratnom razdoblju, pre svega izražen protekcionizam, ali i relativno restriktivna monetarna i fiskalna politika, što je bilo u skladu sa dominirajućim ekonomskim praksama zapadnih država tog perioda.

Sličnost ostvarenog ekonomskog razvoja Turske i Jugoslavije je eklatantna ako se posmatra kroz najvažniji pokazatelj stanja jedne ekonomije: BDP po stanovniku. Ova konstantacija posebno važi za 1930-e kada su iznosi prosečnih BDP po kupovnoj moći po stanovniku za dve države skoro identični, što implicitno ukazuje na sličan nivo životnog standarda. Ovo istina nije slučaj za početak tog perioda, ali u drugom, nešto većem delu tog razdoblja, nivo BDP po kupovnoj moći per capita je skoro isti za obe države i pored njihovih prilično različitih ekonomskih struktura.

Slika 3. Trend BDP-a po kupovnoj moći po stanovniku Jugoslavije i Turske u 1913. i 1923-1939. (u stalnim dolarima iz 2011).

Izvor: Maddison Project Database 2020[10].

Naši proračuni na osnovu Medisonove baze [10], bazirani na osnovu iznosa BDP-a u stalnim cenama, te promena populacija obe zemlje, ukazuju da Turska beleži dvostruko više prosečne stope privrednog rasta od Jugoslavije 1923-1939, sa 7% naspram 3,1%. Usled čak osam godina rata koje je vodila Turska, od 1914. zaključno sa 1922, prosečna stopa privrednog rasta za razdoblje od 1913. do 1939. bila je tek 2,4%, dok je prosečni ekonomski rast za Jugoslaviju u tih 26 godina iznosio 1,8%. Ove razlike u stopama rasta od 1913. (u korist Turske) do kraja 1930-ih generalno objašnjavaju zašto dolazi do konvergenije dohodaka, kao i ostalih važnih ekonomskih indikatora dve države na kraju međuratnog perioda.

Da bi dobili uvid u to kako stoje dve zemlje u komparaciji sa evropskim državama uzećemo visinu BDP po stanovniku u dolarima iz 2011. (Geary-Khamis metodologija, koja inkorporira kupovnu moć). Jugoslavija i Turska sa 1868, odnosno 2066 dolara u 1937. su među najlošije kotiranim evropskih zemljama snažno zaostajući za npr. Mađarskom (4053) i Čehoslovačkom (4594). U skladu sa Maddison Project Database (2020) [10], iste godine u razvijenijim zemljama BDP per capita po kupovnoj moći je višestruko veći (Britanija ima 9911, Francuska 7152, a SAD 11295 dolara iz 2011.). Situacija nije bitnije različita i kada se poređenja vrše za druge godine. Iz navedenog proizilazi da su Jugoslavija i Turska zemlje sa veoma niskim

relativnim iznosom dohotka u per kapita izrazu, te shodno tome među najnerazvijenijim zemljama Evrope u međuratnom razdoblju. Situacija se u tom pogledu nije bitnije menjala, iako je Turska blago unapredila svoj položaj u odnosu na Jugoslaviju.

Od ukupnog broja zaposlenih u Jugoslaviji (1931) 77% je radilo u agraru (zajedno sa šumarstvom i ribarstvom) dok je 10,7% bilo zaposleno u industriji i zanatstvu, što je govorilo o agrarnom karakteru jugoslovenske privrede i njenoj relativno slaboj industrijalizovanosti. Analogni pokazatelji za balkanske zemlje bili su slični (Bugarska 75%, odnosno 10%, Rumunija 71%, odnosno 10%), dok je u Turskoj čak 85% uposlenih radilo u agraru. S druge strane, zemlje Centralne Evrope pokazivale su znatno veću zastupljenost industrije i manje učešće angažovanih u poljoprivredi. Npr. Čehoslovačka, koja je bila najindustrijalizovanija zemlja zapadno od Nemačke, imala je 40% zaposlenih u poljoprivredi a 34% u industriji, podaci za Poljsku su 61%, odnosno 19%, a za Mađarsku 51%, odnosno 22% [4].

U Turskoj 1929. poljoprivreda generiše 42% BDP-a, a industrija tek 11% (koja je kao i trgovina bila skoro u potpunosti bile pod dominacijom zapadnoevropskih država); urbana populacija čini 24% ukupnog stanovništva [2, str. 50]. Od 1923. do 1926. poljoprivredna proizvodnja je snažno porasla (za 87%), vraćajući se na predratni nivo. Industrija i usluge rastle su više od 9% prosečno godišnje od 1923. do 1929; međutim, njihov udeo u ekonomiji je na kraju decenije ostao prilično nizak. Može se reći da tokom 1930-ih započinje strukturna promena turske privrede, sa industrijom koja narasta na 18% BDP-a 1939, dva procenta poena više nego sedam godina ranije [6]. Na relativno nepovoljne privredne strukture dve zemlje tokom međuratnog perioda posredno ukazuje i njihova bilateralna razmena, koja se bazirala na proizvodima niže faze finalizacije. Naime, glavninu izvoza Jugoslavije u Turskoj početkom 1920-ih činili su prehrambeni proizvodi (sir, pasulj, krompir, suve šljive), kao i drvena građa, te meso i mesne prerađevine. Turska je u Jugoslaviji izvozila južno voće, ribu, pamuk, kudenje, lan, vuna, koža, gvožđe, bakar [18, str. 118-119]. Na kraju međuratnog razdoblja struktura razmene dve države nije se mnogo promenila. I u 1939. izvoz Jugoslavije u Tursku zasnivao se na drvnoj građi (38,7% od ukupnog izvoza u Turskoj), a sledio je čelik i emajlirano i razno posuđe od limita (oboje po 10,4%), pasulj (5%) i cement sa 3,7%. Turski izvoz u Jugoslaviji bio je zasnovan na južnom voću, uključujući ljuštene lešnike (četvrtina), a sledili su otpaci i opiljci od gvožđa sa 9,6% [12, str. 263-264].

Interesantno je da i rast stanovništva u observiranom razdoblju bio sličan. Dok je populacija koju obuhvata današnja Turska u 1927. bila snižena na tek 13,9 miliona, da bi 1940. narasla na 17,8 miliona [13, str. 49], rast jugoslovenskog stanovništva, koje se sa 13,6 uvećalo na 16,3 od 1913. do 1940, bio je tek za nepun procentni poen viši [10].

Dok je ekonomija Turske, zahvaljujući snažnom ubrzanju rasta između 1935. i 1939. (6% prosečno) kumulativno porasla 42% u periodu 1929-1938. [1, str. 174], privreda Kraljevine Jugoslavije je praktično stagnirala u istom razdoblju [10]. Ovi različiti rezultati u drugom delu međuratnog razdoblja su doveli do praktičnog izjednačavanja postignutog razvoja dve zemlje. Ono što je usledio je bilo veoma različito; dok je tokom 1940-ih turska ekonomija stagnirala što je bilo povezano sa ratnim okruženjem,

jugoslovenska država je doživela kataklizmu, političku, ekonomsku i pre svega ljudsku.

BIBLIOGRAFIJA

1. Aldcroft D. H. (2016) *Europe's Third World: The European Periphery in the Interwar Years*, Routledge; 1st edition, 2016. str. 1-229
2. Altug, S., Alpay, F., Pamuk, S. (2007) The Sources of Long-term Economic Growth for Turkey, 1880-2005, *Discussion Paper No. 6463* September 2007 Centre for Economic Policy Research 90-98 Goswell Rd, London; available from: https://www.researchgate.net/publication/4761014_The_Sources_of_Long-term_Economic_Growth_for_Turkey_1880-2005 [poslednji pristup 21. 1. 2021].
3. Craft, N. (2014). Walking wounded: The British economy in the aftermath of World War I, *VoxEU*, 27 August 2014. available from: <https://voxeu.org/article/walking-wounded-british-economy-aftermath-world-war-i> [poslednji pristup 15. 2. 2021].
4. Crampton, R., Crampton B. (1997) *Atlas of Eastern Europe in the Twentieth Century*, Psychology Press 1997.
5. Görmez, Y., Yiğit, S. (2009) The Economic and Financial Stability in Turkey: A Historical Perspective. *Fourth Conference of Southeast Europe Monetary History Network*, str. 1-30, available from: nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/publikacije/konferencije/seemhn_conf/SEE_MHN_15_Turska.pdf (poslednji pristup 14.2.2021)
6. Hale, W. (2007) Ideology and economic development in Turkey 1930-1945, *British Journal of Middle Eastern Studies* 7 (2), 100-117. str. 100-117 <https://doi.org/10.1080/13530198008705293>
7. Kalač, B., Mikić, A. (2017) Ideologija i ekonomija – Međusobna određenja, *Ekonomski izazovi*, Godina 5, broj 9, Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar. str. 1-7. UDK: 330.1:316.75
8. Karakoç, U. (2014) *Sources of Economic Growth in Interwar Egypt and Turkey: Industrial Growth, Tariff Protection and the Role of Agriculture*, LSE, London. available from: [202021/Karakoc_Sources_of_Economic_Growth_in_Interwar_Egypt_and_Turkey.pdf](https://www.lse.ac.uk/ideas/publications/202021/Karakoc_Sources_of_Economic_Growth_in_Interwar_Egypt_and_Turkey.pdf) (poslednji pristup 15.2.2021)
9. Kaser, M. C., Radice E. A. (1986) *The Economic History of Eastern Europe 1919-1975, volume I (Economic Structure and Performance between the Two Wars)*, Clarendon Press, 1986.
10. Maddison Project Database 2020. <https://www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/releases/maddison-project-database-2020> [poslednji pristup 31. januar 2021]
11. Nikolić, G. (2003) *Kurs dinara i devizna politika kraljevine Jugoslavije*, Stubovi kulture, Beograd. str.1-224
12. Opšta državna statistika Kraljevine Jugoslavije (1941). Statistički godišnjak 1940. Knjiga X, 1932, Beograd.
13. Pamuk, S. (2007) *Economic Change in Twentieth Century Turkey: Is the Glass More than Half Full?*, The American University of Paris, Working Paper No. 41. available from: https://kisi.deu.edu.tr/sedef.akgungor/Current%20topics%20in%20Turkish%20Economy/aup_wp41-pamuk.pdf (poslednji pristup 12.2.2021)
14. Pamuk, S. (2018) *Uneven Centuries: Economic Development of Turkey since 1820*. Princeton University Press, doi.org/10.2307/j.ctv346nnz

15. Ritschl, A., Tobias, S. (2009) *Business Cycles and Economic Policy, 1914-1945: A Survey*, Working Papers No. 115/09, LSE, Zurich, 2009. available from: <https://www.lse.ac.uk/Economic-History/Assets/Documents/WorkingPapers/Economic-History/2009/WP115.pdf> (poslednji pristup 20.2.2021)
16. Stajić, S. (1959) *Nacionalni dohodak Jugoslavije 1923-39. u stalnim i tekućim cenama*, Ekonomski institut, Beograd, 1959.
17. Teichova, A. (1985) Economic policies in interwar east central Europe: Freedom and constraints of action, *Uppsala Papers in Economic History 198 5 Research Report NO 8*. University of East Anglia, Norwich, UK. available from: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:128513/FULLTEXT01> (poslednji pristup 15.2.2021)
18. Virijević V. (2018) *Jugoslovensko-turski ekonomski odnosi 1918–1941*, Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini. str. 1-274. COBISS.SR-ID 260785932..

RESUME

From 1920 to 1940, the world average GDP growth was a modest 2.4%, but if, for example, as a base was taken some of the years before the start of World War I growth rates would be even lower. In general, the interwar period is characterized by a downward deviation from European trends of economic growth, isolationism and related protectionist economic policies, and only partially successful efforts of a major part of developing countries, including Turkey and Yugoslavia, to industrialize.

In the interwar period, Turkey and Yugoslavia, despite many differences, have approximately similar economic performance, especially during the 1930s when the average GDP per capita at purchasing power parity for the two countries was almost the same, implicitly indicating a similar living standard. Both Turkey and Yugoslavia remained predominantly agrarian economies in the observed period, both in terms of the share of employees by sectors or the GDP structure (for example, out of the total number of employees in Yugoslavia in 1931 77% worked in agriculture, together with forestry and fishing, which spoke of the agrarian character of the Yugoslav economy and its relatively weak industrialization, while analogous indicators for Turkey was as much as 85%). Both countries pursued a protectionist policy during the 1930s, which, in addition to imports substitution also meant intensifying industrialization. However, the solid industrial growth of the 1930s, especially in Turkey, did not result in significant structural changes in the two economies, which remained at the European bottom in terms of the development. Related to that are similar economic policies pursued by the two countries in the interwar period, primarily pronounced protectionism, i.e. import substitution, but also relatively restrictive monetary and fiscal policy, which was in line with the dominant economic practices of Western countries in that period. Both countries intensified their industrialization efforts during the 1930s. However, that did not substantially change the structures of both economies. The solid industrial growth of the 1930s, especially in Turkey, did not result in significant structural changes in the two economies, which remained at the European bottom in terms of the level of development.

Differences in growth rates from 1913 to the late 1930s in favor of Turkey generally explain why income convergence occurs, as well as other important economic indicators of the two countries at the end of the interwar period.